

DVA PRILOGA O JURJU DALMATINCU

Dr Stjepan Krsić

I

INVENTAR ŠIBENSKE KATEDRALE IZ GOD. 1579

Tridentski sabor (1545—47, 1551—52 i 1561—63) bio je bez sumnje veoma značajan događaj u povijesti katoličke Crkve. Da zaustavi naglo širenje protestantizma u sjevernoj i srednjoj Evropi te riješi brojne nagomilane probleme unutar same Crkve ovaj je sabor donio niz veoma važnih odluka, od kojih na prvom mjestu stoji odluka o obnovi Crkve »in capite et in membris« kako u doktrinarnom, tako i disciplinarnom pogledu.

U provođenju ovih saborskih odluka i dekreta posebno se istaklo nekoliko papa kao što su Pavao IV (1555—59), Pio V (1566—72) i Grgur XII (1572—85). No da se te odluke uspješno provode u djelo trebalo je prije toga ustanoviti činjenično stanje u pojedinim krajevima, te u smislu općih saborskih propisa za svaki kraj pojedinačno donijeti posebne mjere i propise. U tu su svrhu pape na sve strane slali posebno opunomoćene vizitatore, koji su, nakon upoznavanja situacije na terenu, obično sazivali pokrajinske sabore na kojima su skupa s lokalnim klerom još jedanput analizirali situaciju i donosili odgovarajuće zaključke.

Prvu ovakvu vizitaciju nakon tridentskog sabora u našim krajevima izvršio je po nalogu pape Grgura XIII g. 1573—74 Giovanni Francesco Sormano, biskup Montefeltra u Italiji, pohodivši ondašnju dubrovačku metropoliju i ostavivši iza sebe oko 2.000 stranica dragocijenog povijesnog materijala o vjerskim, kulturnim i političkim prilikama onog vremena u Dubrovniku.¹

¹ Vatikanski arhiv, Congregazione del Concilio, Visitatio Ragusina 1573.

Ne manje značajnu vizitaciju izvršio je po nalogu istog pape svega 5 godina iza toga veronski biskup Agostino Valier (1531—1606).² On je 19. siječnja 1579. skupa s 13 stručnih suradnika, kao što su pravnici, javni bilježnici, ceremonijeri itd. krenuo brodom iz Mletaka u Zadar kamo je stigao nakon 4 dana plovidbe. 26. siječnja se zaputio istim brodom prema Kotoru želeći odatle započeti vizitaciju cijele ondašnje mletačke Dalmacije, ali ga je nevoljivo prisililo da promijeni prvotni plan pa je 29. siječnja započeo vizitaciju hvarske biskupije počevši od grada Hvara³. Pohodivši cijelu splitsku metropoliju, kojoj je pripadala hvarska biskupija, Valier je 20. travnja iste godine krenuo brodom iz Trogira u Šibenik, gdje je odmah započeo s radom.

Značaj ovih vizitacija nipošto se ne ograničava na prikaz vjerskih prilika, kojima je, naravno, posvećena najveća pažnja. One ujedno sadrže dragocijene podatke o političkim, kulturnim i ekonomskim prilikama onog vremena pa danas predstavljaju prvorazredni povijesni izvor za proučavanje ondašnjih prilika. Upravo ovim izvještajima moramo između ostalogo zahvaliti vjeran i prilično iscrpan opis gotovo svih naših dalmatinskih gradova, sastav i broj njihova stanovništva itd. Tako npr. Valier opisuje grad Šibenik slikajući u kratkim potezima ondašnju opću situaciju:

»Die 20 Aprilis 1579.

Reverendissimus dominus Visitator, post auditam Missam, solvens Traurigo et remigum labore adversus maris aestus proscindens, inter plurimos scopulos passim in ipso mari dissitos ad quadraginta passum millia devectus, arcem conspexit pulcherrimam et tutissimam in placidissimo quodam angusto sinu constructam, propugnaculum urbi Sibiricensis antepositum, ad tuendas fauces ipsius sinus, ultra quos ubi sinus ipse quasi brachia utrinque protendit et locus speciem praebet, ad sterilissimorum montium radices, civitas Sibiricensis in littore maris est posita, brachium quod a sinistris extenditur ad duo passum millia protrahitur, a dextris vero per octo et amplius, ubi civitas est Scardonae a Turcis occupata et flumen ab ea tempore devocatum [?] alias Titius fluvius.

Praestet ecclesiae Sibiricensis reverendissimus dominus Lucas de Spingarollis Jadrensis, frater Ordinis Praedicatorum Sancti Dominici, annum natus sexagesimum in circa, theologiae doctor. Fructus mensae episcopalis sunt ducati trecentum in circa. Percipiuntur ex redditibus vini et olei.

Animae hic sunt quattuor mille in circa. Cathedralis est sub vocabulo Sancti Jacobi. In ea sunt duodecim canonici et tres dignitates.⁴ Malo zatim ponovno se vraća na broj stanovnika pa precizira: »Sunt in hac urbe animae quattuor mille in circa a comunione dicens fu fatta già pochi giorni una

² O njemu v.; C. Cavattoni, *Due opere latine del preclarissimo Agostino Valier*, Verona 1862, str. XLIX—LX; L. Ferrari, *Onomasticon*, Milano 1947, str. 677; H. Hurter, *Nomenclator literarius theologiae catholicae*, III, Innsbruck 1907, 603—607; *Enciclopedia italiana* (Treccani), XXXIV, Roma 1937, 922; I. Vitezić, *La prima visita apostolica postri-dentina in Dalmazia (nell'anno 1579)*. Estratto dalla tesi di laurea presso la Facoltà di Storia Ecclesiastica della Pontificia Università Gregoriana, Roma 1957, str. 10—11. Kako se vidi iz naslova posljednjeg citiranog djela, I. Vitezić je u ovoj Valierovoj vizitaciji napravio doktorsku disertaciju od koje je tiskao svega 50 stranica, dok je njen najveći dio tako ostao nepristupačan znanstvenoj javnosti.

³ A. Jutronic, *Apostolska vizitacija otoka Brača g. 1579*. *Croatia sacra* 3 (1933), 62.

⁴ Vatikanski arhiv, Congregazione del Concilio, *Visitatio Dalmatiae 1579*, *Visitatio diaecesis Phaerensis*, f. 1r (Oznaka listova u ovoj voluminoznoj vizitaciji nije provedena progresivno, nego za svaku biskupiju počinje od br. 1).

descrittione di tutte le anime della città et furono trovate poco meno di otto millia⁵

Posebna vrijednost ovih vizitacija sastoji se u činjenici što je vizitator naročitu pažnju posvećivao opisu crkvenog inventara i sakralnog namještaja tako da smo danas — zahvaljujući upravo ovim izvještajima — u stanju stvoriti približno vjernu sliku ondašnjih ekonomskih prilika. U svom izvještaju vizitator pojedinačno navodi posebno vrijedne predmete kao što su umjetničke slike ili posebno bogato izvezeno misno ruho, izražavajući svoje divljenje izrazima »magnificus«, »honorificus«, »honorificentissimus«, »vetus« itd. Naravno da bismo mu danas bili posebno zahvalni da je barem za vrijednije predmete, kao što su npr. umjetničke slike, kipovi itd. naveo i njihova autora.

Najveći dio ovdje navedenih predmeta propao je u kasnijim stoljećima pa zato ovaj Valierov izvještaj, koga u cjelosti donosimo, danas ima posebnu vrijednost.

»Visitatio ecclesiarum Sibenicensium.

Die Mercurii 22 Aprilis 1579.

Reverendissimus dominus Visitator volens invisere omnes ecclesias urbis Sibenici, statuit huiusmodi visitationem auspiciari ab ea, quae caeterarum omnium est caput. Iccirco se contulit ad ecclesiam cathedralem Sanctissimum Sacramentum Sancti Jacobi, materia et opere valde magnifico constructam, ubi visum fuit repositum in pala lapidea honorificentissima altaris siti in choro a letere sinistro maioris conventu a pixide argentea velo sericeo cooperta. Lampas coram eo continuo ardet expensis confraternitatis et diebus festis ardent tres expensis eiusdem. Defertur ad infirmos cum cotta, stola, pluviali, viginti intorticiis, campanella et laterna. Singulis quindecim diebus renovatur.

Visus est fons baptismalis in quo non adest aqua pro baptizandis infantibus, sed habet sacrista ad hunc usum ampullam plenam aqua benedicta in die Sabbati Sancti et de illa aqua infundit super caput infantis, quae ampulla tenetur in sacristia.

Visa sunt sacramenta, quae tenentur in ampullis vitreis clausis in quodam armario sacristiae.

Vasa usualia sunt ex stanno simul coniuncta cum litteris distinctis.

Adest liber baptizatorum.

Adest etiam ritualis ex pergamento.

In administratione omnium sacramentorum servantur decreta concilii Tridentini.

In hac ecclesia sunt quattuordecim altaria:

Altare maius consecratum ad honorem sancti Jacobi habet palam veterem, sex candelabra aenea, tres tobaleas, pallium ex broccato, tabellam secretorum et manutenetur per procuratorem fabricae, cuius reditus sunt triginta in circa.

Altare Corporis Christi in choro cum pala honorificentissima, tobaleis tribus, candelabris aeneis duobus ex velluto nigro, tabella secretorum, tribus lampadibus et manutenetur per confraternitatem, quae ibi bis in hebdomada celebrari curat.

⁵ N. dj. f. 2r.

Altare sine pala, tobaleis et penitus nudum sub titulo Sancti Spiritus. Haeredes unius de Michietich, qui posuit ibi monumentum, teneantur illud manutenere.

Altare Crucifixi de iure patronatus illorum de Sincovich et cuius est rector praesbyter Raphael Sincovich cum reditu ducatorum decem et obligatione quattuor Missarum in hebdomada, habet imaginem magnam Crucifixi decentem, tres tobaleas, altare portatile, duo candelabra ferrea, pallium ex damasco croceo, tabellam secretorum et scabellum pro missali.

Altare Sancti Martini non consecratum, sed ornatum debitis ornamentis, est de iure patronatus illorum de Zolimeriis, Cipriancichi et Dobrovichi. Rector est praesbyter Nicolaus Cipriancichi. Dos est quaedam domus obligatio unius Missae in hebdomada. Facit etiam in eo celebrari aliam Missam confraternitas Corporis Christi vigore cuiusdam legati.

Altare Sancti Christophori carens forma altaris.

Altare Sancti Petri nudum.

Altare sub titulo Sancti Nicolai habet palam honorificam, tres tobaleas laceras, altare portatile excisum in mensa, duo candelabra ferrea et pallium ex asseribus pictum.

Altare Sancti Hieronymi in quo celebratur bis in hebdomada vigore cuiusdam legati reverendissimi episcopi Sigsorei, habet palam honorificam et magnam, tobaleas tres, candelabra ferrea duo, tabellam secretorum, scabellum pro missali et pannum rubeum ex panno.

Altare Sancti Georgii, quod manutenetur a fabrica, habet palam veteram, una[m] taboleam et pallium ex panno rubeo. Celebratur in eo semel in anno.

Altare Sancti Laurentii non consecratum habet altare portatile, unam tobaleam, duo candelabra ferrea, pallium ex panno viridi et palam honorificam.

Altare Sanctae Mariae habet unam tobaleam, duo candelabra ferrea, tabellam secretorum, pallium rubeum vetus et palam satis honorificam.

Altare Sanctorum Fabiani et Sebastiani non consecratum habet altare portatile, palas veteres et imaginem sancti Juliani. In reliquis satis ornatum.

Altare Sanctae Mariae non consecratum habet altare portatile, imaginem magnam Sanctae Mariae, duo candelabra ferrea, duas tobaleas et pallium.

Inventarium bonorum mobilium:

Unum tabernaculum magnum argenteum honorificentissimum pro deferendo Sanctissimo Sacramento in die Corporis Christi;

tria vasa argentea pro oleis sanctis;

duo thuribula argentea cum una navicula argentea et cocleari;

unum tabernaculum argenteum cum christallo et intus de ligno crucis;

duo tabernacula si [...] duae pixides argenteae;

una crux argentea parva sine Crucifixo honorifica;

una crux argentea parva sine Crucifixo;

duae thecae argenteae cum reliquiis sancti Quintini et sancti Donati;

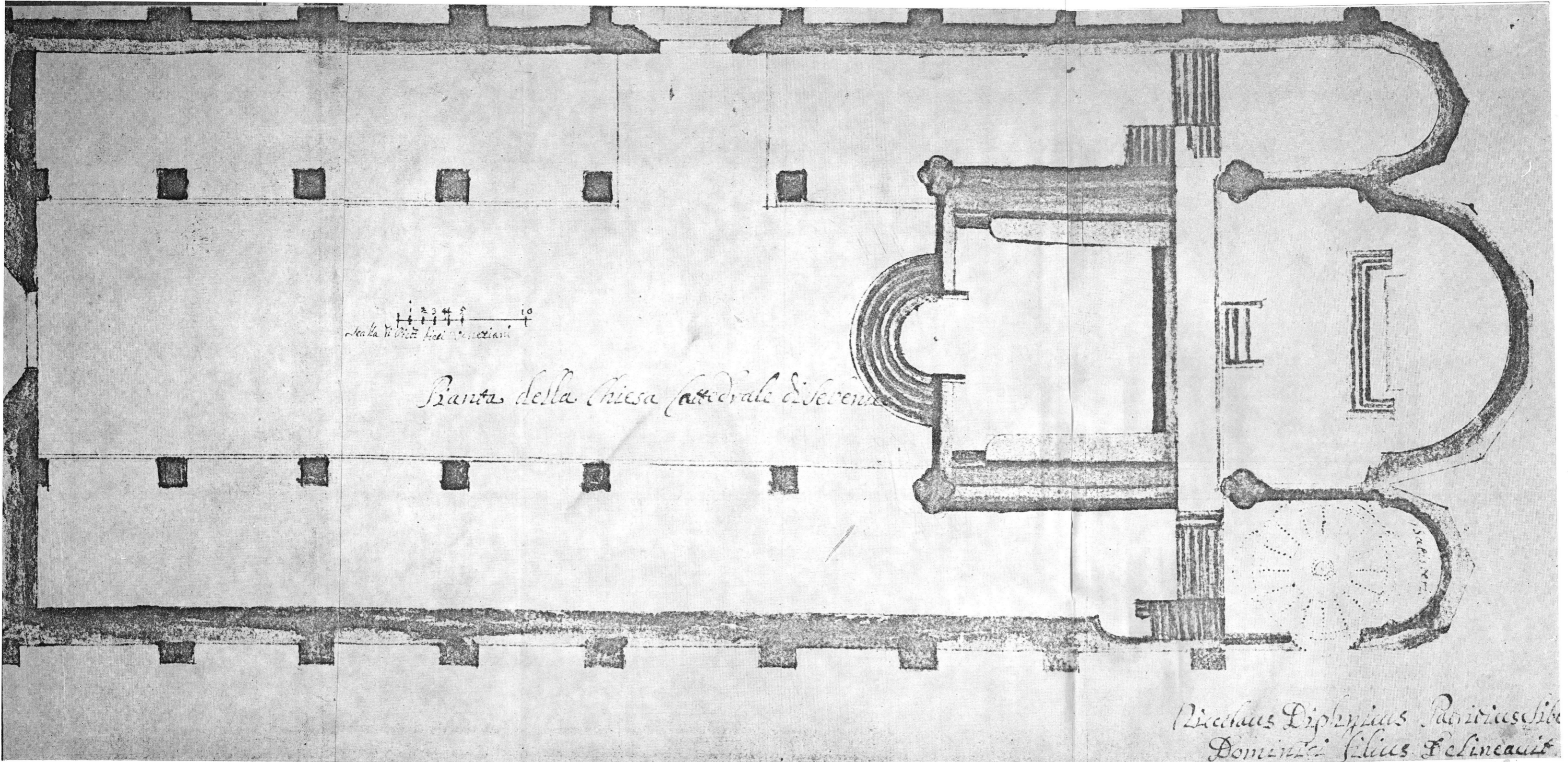
una imago argentea sancti Michaelis;

calices duodecim argentei cum suis patenis item argenteis;

paramenta sunt omnia lacera;

pluviale rubrum ex brocato;

duo pluvialia rubea ex velluto;

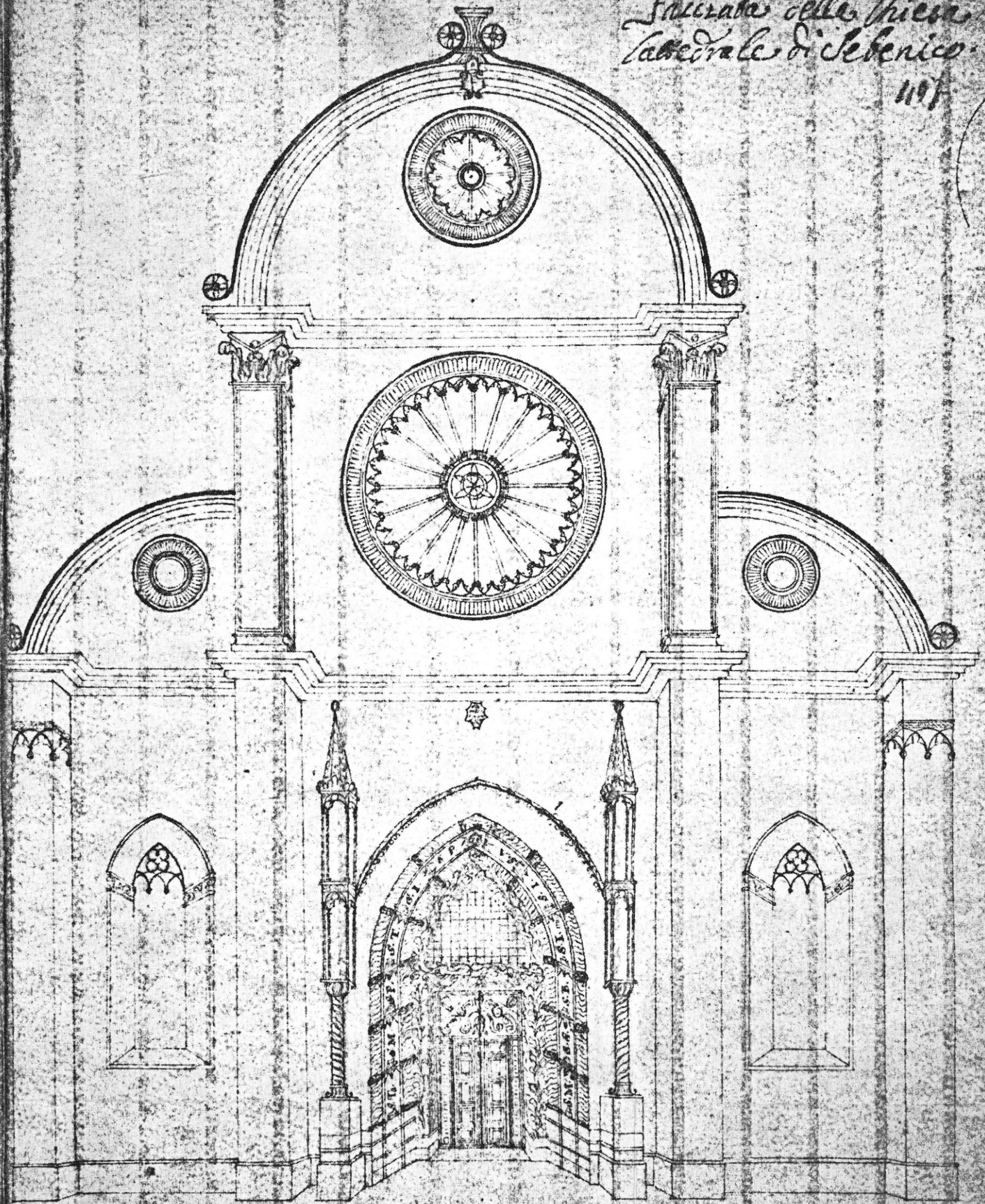
Scala di Piedi Toscani

Planta della Chiesa Cattedrale di Teramo

Nicolaus Diphysius Patricius sibi
Dominici filius delineavit

Facciata della Chiesa
Cattedrale di Sebenico.

1191

una planeta ex raso rubeo;
una planeta ex brocato rubeo;
unum paramentum album, videlicet planeta, duae tunicellae cum suis
stolis et manipulis;
una planeta ex velluto rubeo similis superiori;
camisi duo, cingula sex et amictus sex, omnia lacera;
missalia duo reformata;

antiphonaria quattuor;
gradualia quattuor;
psalmistae (!) duo;

} omnia ex pergameno et bona

tobalea pro altari maiori numero quattuor;
integumenta pro lectorilibus duo ex velluto rubeo;
tapetia duo lacera;
corporalia sex;
purificatoria 20;
manutergia sex;
vela pro calicibus;
ornamentum ex panno serico pro sede episcopali.

Ordinata:

Habetur in pixide Sanctissimi Sacramenti corporale;
fons baptismalis habetur in usu et in eo ponatur aqua benedicta et
fiat ciborium et canopeum desuper et omnino tollatur abusus baptizandi
cum ampulla;
fiant vasa stannea pro sacramentis;
fiat vas stanneum parvum usuale pro oleo infirmorum et ponatur in
alio vasi ex nuce cornabili;
reficiantur fenestrae vitreae;
omnia altaria ornentur debitis ornamentis, videlicet tribus tobaleis
distinctis, duobus candelabris saltem ex ferro, cruce saltem lignea, pallio
ex asseribus picto et biedella spatiosa;
latrinae, quae sunt extra portam ecclesiae, amoveantur;
ante fores ecclesiae res venales non habeantur, neque fiat transitus per
ecclesiam ad usum rerum prophanarum.

Fiant res infrascriptae, videlicet:

paramentum rubeum sericeum, videlicet planeta, duae tunicellae, pluvi-
ale et pallium pro altari cum suis fulcimentis;
paramentum album sericeum, ut supra;
paramentum violaceum sericeum, ut supra;
paramentum nigrum ex samito;

planetae tres albae;
planetae tres rubeae;
planetae tres volaceae;
planetae tres nigrae;

} ex zanilielloto cum stolis et manipulis

camisi novem cum amictibus et cingulis;
 corporalia quattuor;
 purificatoria duodecim;
 manutergia octo;
 vela pro calicibus sex;
 calices et patenae laventur semel in mense, corporalia, purificatoria
 et manutergia;
 pelvis ad hunc usum habentur;
 custodiuntur claves sacramentorum in loco tuto;
 sacristia teneatur munda;
 altaria portatilia reducuntur ad mensuram praescriptam.⁶

⁶ N. dj. ff. 29r — 31r.

II

NACRTI ŠIBENSKE KATEDRALE IZ XVIII ST. NAĐENI U RIMU

Da šibenska katedrala svojom nesvakidašnjom ljepotom od početka do danas privlači pažnju kako domaćih tako i stranih ljubitelja umjetnosti nije nikakvo otkriće. Dokaz za to su i tri njezina crteža na koja sam se gotovo slučajno namjerio u Generalnom arhivu dominikanskog reda u Rimu. Prvi od njih (255 × 448 mm) prikazuje tloris katedrale s talijanskim tekstom: *Pianta della chiesa cattedrale di Sebenico a u desnom donjem kutu sačuvao se također potpis autora ovog crteža: Nicolaus Diphnicus patritius Sibenicensis, Dominici filius, delineavit*¹. (V. prilog I).

Drugi crtež (310 × 445 mm) prikazuje katedralu gledanu s trga, kako također svjedoči natpis: *Veduta della chiesa cattedrale di Sebenico dalla parte della piazza*. U donjem desnom kutu potpisan je isti autor: *Nicolaus Diphnicus, patritius Sibenicensis, delineavit*². (V. prilog II).

Treći crtež (195 × 226 mm) prikazuje njezino pročelje s natpisom u desnom gornjem kutu: *Facciata della chiesa cattedrale di Sebenico*³. (V. prilog III). Iako u donjem desnom kutu nema uobičajenog potpisa, nema nikakve sumnje da je ista ruka pravila sva tri crteža.

Kada su pravljene ovi crteži? Analizom samih linija ne može se, naravno, ništa određenije reći o vremenu njihova nastanka. Može se reći samo to da ih je izvela stručna ruka, vična ovakvom poslu, posebno tehničkom crtanju. Jedini elemenat datacije jesu natpisi i potpisi koji odaju ruku XVIII stoljeća. To se također potpuno poklapa s vremenom kada je trogirski dominikanac Herman Kristianopulo, član prvog Histo-rijskog instituta dominikanskog reda u Rimu, obilazio cijelu Dalmaciju u potrazi za najstarijim dokumentima koji se odnose na povijest domi-

¹ Generalni arhiv dominikanskog reda u Rimu, XIV, liber HHH, f. 216r.

² Ibid. f. 217r.

³ Ibid. f. 218r.

nikanskog reda kod nas. Za vrijeme svog boravka u Šibeniku on je vjerojatno na traženje nekoga iz Rima zamolio Nikolu Divnića (Diphnicus) da mu izradi spomenute crteže. Ovu pretpostavku potvrđuje i činjenica da se oni nalaze u kartularu dominikanske provincije Dalmacije među dokumentima prepisanim iz šibenskog samostana koje je on prepisao i donio u Rim.

Komu su ovi crteži trebali i zašto su mu služili o tomu samo možemo nagađati. Nije isključeno — imajući u vidu izvanrednu ljepotu šibenske katedrale — da su oni napravljeni po narudžbi nekog graditelja iz Rima koji je za nju čuo ali je nije imao mogućnosti ni prilike vidjeti. Naravno, ni drugim hipotezama ne smijemo zatvoriti vrata.